

O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHDA KASBIY MOTIV VA MOTIVATSIYANI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MASALALARI

Xushmatova Sarvinoz Noraliyevna

Surxondaryo viloyati Jarqo'rg'on

tumani 24-maktab psixologi

Annotatsiya: Shaxsning ish faoliyati bilan bog'liq motivatsiyalarni 3 guruhga ajratish mumkin; birinchisi - mehnat faoliyati motivlari, ikkinchisi – kasb tanlash motivlari va uchinchi-ish joyini tanlash motivlari. Aniq faoliyat esa barchasini jamlangan holda izohlanadi, ya'ni, bunda mehnat faoliyati motivlari, kasb tanlash motivlarining shakllanishi, shuningdek, qolgan ikkita motiv orqali esa ish joyini tanlash motivlari ham yuzaga keladi.

Kalit so'zlar: Qiziqish, kasbiy yo'nalganlik, motivatsiya, maktab bitiruvchilari, kasb, ehtiyojtalab kasblar, qobiliyat.

KIRISH

Mehnat faoliyati motivlari xilma-xil bo'lib, ular o'ziga xos omillar bilan belgilanadi. Birinchi guruh omillariga jamoaviy xarakterning uyg'onishi bilan bog'liqlari kiritilib, bunda jamoaga foyda tegishini anglash, boshqa insonlarga yordam berish istagi, mehnat faoliyatida ijtimoiy ustanovkaning zarurligi va boshqalarga nisbatan tobelikni hohlamaslik kabi motivlar hisoblanadi. Ikkinchi guruh omillari o'zi va oilasi uchun moddiy mablag'ning orttirilishi, moddiy va ma'naviy ehtiyojlarning qondirilishi uchun pul ishlab topish motivlaridir.

Uchinchi guruhga o'zini o'zi faollashtirish, rivojlantirish, o'zini namoyon qilish ehtiyojlarining qondirilishi va boshqalar kiradi. Ma'lumki, insonlar tabiatdan birorbir faoliyat bilan shug'ullanmasdan turolmaydilar. Inson nafaqat iste'molchi balki yaratuvchi bo'lib, yaratish jarayonida u ijoddan ilhom oladi. Bu guruhga mansub motiv jamiyat tomonidan ehtiyojlarning qondirilishi va boshqalarning hurmatini qozonish bilan bog'liq.

Maktab o'quvchilarining mehnat tarbiyasi ham shu motiv bilan bog'liq ravishda shakllantiriladi. Mehnat faoliyatining umumiy motivlari yuqorida aytib o'tilganidek, aniq kasblar doirasida amalga oshadi. Kasb tanlash anchagina qiyin va motivatsion jarayondir. Axir shaxsning to'g'ri kasb tanlashi ko'pincha insonning hayotdan qoniqishga ham sabab bo'ladi.

Insonning qaysi faoliyatini tanlashi ko'proq tashqi omillar haqidagi qarorning qabul qilinishi jarayoni haqida to'xtalishi muhimdir. Bu asosan tashqi holat baholariga, o'zining imkoniyat va qobiliyatlariga, kasb tanlashdagi qiziqish va

moyilliklariga bog‘liqdir. Tashqi holatini baholash, ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan omillar, o‘zida ishlab topiladigan pul miqdori, imtiyoz, taklif etilayotgan korxona, muassasaning yashash joyiga yaqin bo‘lishi, transport aloqalarining qulayligi, ish joyi estetikasi va ishlab chiqarishning zararli tomonlari, jamoadagi psixologik iqlim, maqtoov va tartibga chaqirish kabilarni qamrab oladi. O‘z imkoniyatlarini baholash sog‘lomligi, ishga yaroqliligi, kasbi bo‘yicha muhim sifatlarga egaligi, bilim darajasi, stresslarsiz ishga moyilligi, yuqori shovqinli ishda talab etilgan temp va xotirjam ritm bilan ishlay olish imkoniyati kabilarni o‘z ichiga oladi. Qiziqishlarga mos ravishda tanlangan ish joyini baholash, ayni vaqtda ishlayotgan muassasasi, korxonadagi imkoniyat to‘siqlari, ishni boshqarish, kasbiy o‘sish, tashabbusning paydo bo‘lishi muhim ahamiyatga ega.

Ba’zan qiziqish bo‘yicha ish joyini tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ish joyini va kasbni tanlash motivlari E.S.Chuchunay tomonidan klassifikasiya qilingan. U kasb motivlarini quyidagilarga ajratadi.

1)Dominant (kasbga qiziqishning ustun turishi).

2)Vaziyat bilan bog‘liq (har doim insonni qiziqtirib kelgan shart sharoitlarni ro‘yobga chiqarish).

3)Komformist.

4)Kasbiy motivatsiyalar (o‘ziga yaqin ijtimoiy olamning ya’ni yaqinlarini, do‘st va tanishlarining maslahatlari bilan). L.I.Bamburova musiqa ijrochilik kasbini tanlashga sabab bo‘luvchi omillar sifatida quyidagilarni ajratib ko‘rsatadi:

Ijod va musiqa ijro etishga bo‘lgan qiziqish. Musiqadan zavqlanishga bo‘lgan ehtiyoj. Musiqa asarlarini ijro etishda o‘zi tashabbus ko‘rsatishga intilish. Tinglovchilarning qadriyatini ko‘tarish, ularga rohat baxsh etish hohishi. Albatta yuqoridagilar musiqa ijrochilik faoliyatining to‘liq motivlari emas. Ular faqatgina musiqachilik faoliyatini boshlashga olib keladi. A.P.Vasilev tibbiyot xodimi kasbini tanlashning quyidagi asosiy motivlarini keltirib o‘tadi:

1)Insonlarni davolash istagi.

2) Og‘ir kasalliklar, qariya, yosh bolalarni og‘riqlardan xalos etish istagi.

3)O‘z yaqinlarining sog‘lig‘i haqida qayg‘urish imkoniyati.

4)Ilmiy tibbiyot muammolarini hal etish.

5)O‘z sog‘lig‘i haqida qayg‘urish.

6) Moddiy qiziqishlar.

Ongli ravishda kasb tanlash insonning ijtimoiy mavqei bilan bog‘liq ravishda amalga oshadi. Agar inson uchun asosiysi ijtimoiy nufuz hisoblansa, unda kasb hozirda mavjud bo‘lgan qoidalar, shuningdek, jamiyatdagi nufuzli kasblardan kelib chiqib tanlanadi.

Ko'pchilik kasb tanlayotganda bu kasb ularga qanchalik moddiy rag'bat keltirishiga tayanadi. Insonlar orasida qiziqishlari tufayli kasb tanlovchilar ham bo'ladi va bu qiziqish kamdan-kam hollarda romantik xarakter kasb etadi.

Kasb mansabga intilish asosida, haqiqiy tashqi taassurotlar zahirida, ota-ona, va ta'lim jarayonidagi motivatsiya orqali tanlashi mumkin. V.A.Kruteskiy o'spirinlarda uchrash mumkin bo'lgan motivlardan quyidagilarni alohida ta'kidlab o'tadi:

- biror o'quv faniga nisbatan o'spirinning qiziqishi;
- Vatanga foyda keltirish istagi;
- shaxsiy qobiliyatini ro'kach qilib ko'rsatish;
- oilaviy an'analariga rioya qilishi;
- do'stlari va o'rtoqlaridan o'rnak olganligi;
- ish joyining va o'quv yurtining uyga yaqinligi;
- moddiy ta'minlanganlik;
- o'quv yurti ko'rinishining chiroyliligi yoki unga joylashishining osonligi singari motivlardir.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinadiki, ilk o'spirinlik davrida kasbiy motivlarning shakllanishi bir qator tashqi va ichki omillarga bog'liq. Shuningdek, kasb tanlashga bo'lgan intilish ishtiyoqlar negizida kasbiy motiv va motivatsiya shakllanadi. Aynan xorij psixologlari kasbiy motivlar tarkibini ishlab chiqishda kasb tanlashgacha bo'lgan va kasb tanlab bo'lgandan keyingi jihatlarni ko'rsatib o'tadilar.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "ILK O'SPIRINLARNI KASBGA YO'NALTIRISHNING AYRIM PSIXOLOGIK MASALALARI" Dilrabo Sheralieyeva Norqo'ziyeva «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal
2. "O'QUVCHILARNI KASBGA YO'NALTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI" Aziza Mirzabekovna Sayubova
- 3.
4. Abduvakilovna K. U. et al. O'SMIRLARDA SALBIY XULQ-ATVOR NAMOYON BO'LIHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI //Journal of new century innovations. – 2022. – T. 19. – №. 2. – C. 87-90.
5. Abduvakilovna K. U. et al. OLIY O'QUV YURTI TALABALARIDA KASBIY VA
6. AXLOQIY SIFATLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TAJRIBA ISHLARI NATIJALARI //Journal of new century innovations. – 2022. – T. 19. – №. 2. – C. 95-98.
7. Yo'ldoshyev S., Sultonaliyeva G. SUITSIDAL HOLAT VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI //Журнал Педагогики и психологии в современном образовании. – 2023. – T. 3. – №. 1.